

RAHVUSVAHELISTE KATALOOGIMISPÕHIMÕTETE DEKLARATSIOON

(STATEMENT OF INTERNATIONAL CATALOGUING PRINCIPLES)

Sissejuhatus

Rahvusvahelisel kataloogimispõhimõtete konverentsil 1961. aastal kiideti heaks „Pariisi printsiipidena” tuntud põhiseisukohad.¹ Deklaratsioon sai aluseks kataloogimise rahvusvahelisele standardimisele ning saavutas kaheldamatult oma eesmärgi: enamik pärast seda maailmas koostatud kataloogimisreegleid järgib neid printsiipe täielikult või vähemalt suurel määral.

Üle neljakümne aasta hiljem, mil kataloogijad ja nende kliendid kogu maailmas kasutavad e-katalooge, on ühised rahvusvahelised kataloogimispõhimõtted veelgi vajalikumad. Nüüd, 21. sajandi alguses, on IFLA võtnud ülesandeks koostada uus põhimõtete deklaratsioon, mida saaks kohaldada raamatukogude e-kataloogidele ja teistele keskkondadele. Esikohale on seatud kataloogi kasutatavus.

Uued põhimõtted asendavad ja avardavad Pariisi printsiipe, laieneses tekstväljaannetelt kõigile teavikulaadidele ning kirjepealdise valiku ja vormi käsituselt kõigile aspektidele, mis on seotud raamatukogukataloogide bibliograafiline normandmetega. Uus deklaratsioon sisaldab peale põhimõtete ja ülesannete (st kataloogi funktsioonide) ka juhiseid, mis tuleks lülitada kõigisse kataloogimisreeglitesse, samuti suuniseid e-kataloogi otsivõimaluste loomiseks.

Deklaratsioonis käsitletakse järgmist:

1. Käsitlusala
2. Üldised põhimõtted
3. Olemid, atribuudid ja seosed
4. Kataloogi ülesanded ja funktsioonid
5. Bibliograafiline kirjeldamine
6. Otsielemendid
7. Otsivõimaluste alused

Uute põhimõtete koostamisel on lähtutud maailma rikkalikest kataloogimistraditsioonidest², samuti IFLA dokumendis „Bibliokirjete

¹ International Conference on Cataloguing Principles (Paris : 1961). Report. – London : International Federation of Library Associations, 1963, p. 91-96. Ilmunud ka: *Library Resources and Technical Services*, v.6 (1962), p. 162-167; *Statement of principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961.* – Annotated edition / with commentary and examples by Eva Verona. – London : IFLA Committee on Cataloguing, 1971.

² Cutter, Charles A. *Rules for a Dictionary Catalog*. 4th ed., rewritten. Washington, D.C.: Government Printing office. 1904;
Ranganathan, S.R. *Heading and Canons*. Madras [India]: S. Viswanathan, 1955;

funktsionaalsed nõuded" (*Functional Requirements for Bibliographic Records* (FRBR)) esitatud kontseptuaalsest mudelist.³

Loodetavasti edendavad need põhimõtted biblio- ja normandmete rahvusvahelist ühiskasutust ning aitavad kataloogimisreeglite koostajaid rahvusvaheliste kataloogimisreeglite väljatöötamisel.

1. Käsitlusala

Käesolevad põhimõtted on mõeldud kataloogimisreeglite koostamise aluseks. Neid kohaldatakse biblio- ja normandmetele ning tänapäeva raamatukogukataloogidele. Põhimõtteid saab kohaldada ka bibliograafiatele ja muudele andmekogudele, mida luuakse raamatukogudes, arhiivides, muuseumides ja mujal.

Põhimõtete eesmärgiks on luua ühtne lähenemisviis erisuguste bibliograafiliste ressursside nominaal- ja reaalkataloogimiseks.

2. Üldised põhimõtted

Kataloogimisreeglite koostamisel tuleb juhinduda alljärgnevatest üldistest põhimõtetest.⁴ Kõige tähtsam on kataloogi kasutatavus.⁵

- 2.1. *Kataloogi kasutatavus.* Kirjeldamist ja otsinguks mõeldud kontrollitavaid nimevorme puudutavad otsused tuleb teha kasutajat silmas pidades.
- 2.2. *Üldine kasutus.* Kirjelduses ja otsielementides kasutatav sõnavara peab olema vastavuses kasutajaskonna enamiku sõnavaraga.
- 2.3. *Representatiivsus.* Kirjeldus ja kontrollitavad nimevormid peavad lähtuma olema enda kasutusviisist.
- 2.4. *Täpsus.* Kirjeldatav olem tuleb esitada usaldusväärsetl.
- 2.5. *Piisavus ja vältimatus.* Esitada tuleb vaid sellised kirjeelemendid ja otsinguks mõeldud kontrollitavad nimevormid, mis rahuldavad kasutaja vajadusi ning on olulised olema ühemõtteliseks identifitseerimiseks.
- 2.6. *Olulisus.* Kirjeelemendid peavad olema bibliograafiliselt olulised.

Lubetzky, Seymour. *Principles of Cataloging. Final Report. Phase I: Descriptive Cataloging.* Los Angeles, Calif.: University of California, Institute of Library Research, 1969.

³ *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final report.* – Munich : Saur, 1998.

(IFLA UBCIM publications new series; v. 19) Ilmunud ka IFLA veebisaisil:

<http://www.ifla.org/publications/functionalrequirements-for-bibliographic-records> (Sept. 1997, as amended and corrected through February 2008)

The FRBR model will soon be extended through *Functional Requirements for Authority Data* (FRAD) and *Functional Requirements for Subject Authority Data* (FRSAD)

⁴ Põhinevad bibliograafia-alasel kirjandusel, eriti Ranganathani ja Leibnizi kirjutistel, mida on käsitlenud teoses: Svenonius, Elaine. *The Intellectual Foundation of Information Organization.* Cambridge, Mass.: MIT Press, 2000, p. 68. Märksõnastike suhtes kehtivad täiendavad põhimõtted, mis selles deklaratsioonis veel ei sisaldu.

⁵ Põhimõtted 2.2 kuni 2.9 ei ole tähtsusjärjekorras.

- 2.7. Ökonoomsus.** Kui eesmärgi saavutamiseks on mitu võimalust, tuleb eelistada ökonoomsemat lahendust (st väiksemaid kulusid või lihtsamat käsitusviisi).
- 2.8. Järjepidevus ja standardsus.** Kirjeldamine ja otsielementide moodustamine tuleb võimalikult suures ulatuses standardida. See soodustab ühtsust ja järjepidevust, mis annab võimaluse biblio- ja normikirjeid vahetada.
- 2.9. Integreeritavus.** Eri laadi teavikute kirjeldamine ja kõikide olemite kontrollitavad nimevormid peavad põhinema võimalikult ühtsel reeglistikul.

Kataloogimisreeglid peavad olema *põhjendatud ega tohi olla meelevaldsed*. Mõnikord lähevad loetletud põhimõtted vastuollu ning sel juhul tuleb leida põhjendatud ja praktiline lahendus.

3. Olemid, atribuudid ja seosed

Kataloogimisreeglid peavad arvestama olemite, atribuutide ja seostega, mis on defineeritud bibliograafilise universumi kontseptuaalsetes mudelites.⁶

3.1. Olemid

Biblio- ja normandmetes on esindatud järgmised olemid:

- teos
- väljendus
- kehastus
- eksemplar⁷
- isik
- perekond/suguvõsa
- keham⁸
- mõiste
- objekt
- sündmus
- koht.⁹

3.2. Atribuudid

Andmeelementidena kasutatakse olemit identifitseerivaid atribuute.

3.3. Seosed

Tuleb kindlaks määrata olemitevahelised bibliograafiliselt olulised seosed.

⁶ IFLA kontseptuaalsed mudelid on FRBR, FRAD ja FRASAD.

⁷ Teos, väljendus, kehastus ja eksemplar moodustavad FRBR mudelis 1. olemirühma.

⁸ Isik, perekond ja keham moodustavad moodustavad FRBR ja FRAD mudelites 2. olemirühma.

⁹ Mõiste, objekt, sündmus ja koht moodustavad FRBR mudelis 3. olemirühma. Kõik olemid võivad olla teosega temaatilises seoses.

4. Kataloogi ülesanded ja funktsioonid¹⁰

Kataloog peab olema efektiivne ja tõhus tööriist, mis võimaldab kasutajal:

4.1. leida otsingu tulemusena kogust bibliograafilisi ressursse, kasutades ressursside atribuute ja seoseid:

4.1.1. leida üksikressurssi

4.1.2. leida ressursikogumeid, mis hõlmavad

- kõik sama teose juurde kuuluvad ressursid
- kõik sama väljendust sisaldavad ressursid
- kõik sama kehastust esindavad ressursid
- kõik mingi isiku, perekonna/suguvõsa või kehamiga seotud ressursid
- kõik sama käsitusainega ressursid
- kõik ressursid, mis on määratud muude tunnustega (keel, ilmumismaa, ilmumisaeg, sisu tüüp, kandja tüüp jne); need tunnused on tavaliselt teisesed ja neid kasutatakse otsitulemuse piiramiseks;

4.2. identifitseerida bibliograafiline ressurss või tegija, st konstateerida, et kirjeldatav olem vastab otsitavale olemile, või teha vahet mitme sarnaste omadustega olemi vahel;

4.3. välja valida bibliograafiline ressurss, mis sobib kasutaja vajadustega, st valida ressurss, mis vastab kasutaja nõuetele oma sisu, meediumi, kandja jm poolest, ning välistada ressurss, mis ei sobi kasutaja vajadustega;

4.4. hankida kirjeldatud üksus või **saada** sellele **juurdepääs**, st kataloog peab andma informatsiooni, mis võimaldab kasutajal hankida eksemplar ostu, laenu vms teel või saada sellele elektrooniline juurdepääs sidusühenduse kaudu; või hankida teatud biblio- või normandmed või saada nendele juurdepääs;

4.5. navigeerida kataloogis ja teistes keskkondades, st liikuda biblio- ja normandmete loogilise korrastuse ja liikumisteede selge esituse abil, sealhulgas teoste, väljenduste, kehastuste, eksemplaride, isikute, perekondade/suguvõsade, kehamite, mõistete, objektide, sündmuste ja kohtade vaheliste seoste esitus.

5. Bibliograafiline kirjeldamine

5.1. Üldjuhul koostatakse iga kehastuse jaoks eraldi bibliokirje.

¹⁰ Jaotised 4.1—4.5 põhinevad teosel: Svenonius, Elaine. *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass: MIT Press, 2000.

5.2. Bibliokirje põhineb tavaliselt kehastust esindaval eksemplaril ning võib sisaldada atribuute, mis kuuluvad kehastusse hõlmatud teos(t)ele ja väljendus(t)ele.

5.3. Kirjeldavad andmed peavad põhinema rahvusvahelisel standardil.¹¹

5.4. Kirjeldamisel võib lähtuda eri kirjetasanditest, mille valik sõltub kataloogi või bibliograafilise andmekogumi otstarbest. Täielikkuse tasandist tuleb kasutajat teavitada.

6. Otsielemendid

6.1. Üldist

Otsielemendid biblio- ja normandmete kätteleidmiseks tuleb formuleerida üldiste põhimõtete järgi (vt jaotis **2. Üldised põhimõtted**). Otsielemendid võivad olla kontrollitavad või mittekontrollitavad.

6.1.1. Kontrollitavad otsielemendid moodustatakse olemite nimede normitud ja variantvormidest (olemiteks on isikud, perekonnad/suguvõsad, kehamid, teosed, väljendused, kehastused, eksemplarid, mõisted, objektid, sündmused ja kohad). Kontrollitavad otsielemendid tagavad ressursikogumite kollokatsiooniks vajaliku ühtsuse ja järjepidevuse.

6.1.1.1. Otsielementidena kasutatavate normitud nimevormide, nimede variantvormide ja identifikaatorite kontrollimiseks tuleb koostada normikirjed.

6.1.2. Mittekontrollitavad otsielemendid moodustatakse biblioandmetena esitatud nimedest, pealkirjadest (nt põhipealkiri kehastuses esineval kujul), koodidest, võtmesõnadest jms., mida ei kontrollita normikirjete abil.

6.2. Otsielementide valik

6.2.1. **Bibliokirjese** lülitatakse otsielementidena normitud otsielemendid ressursis sisalduvate teoste ja väljenduste kohta (kontrollitavad), kehastuse pealkiri (tavaliselt mittekontrollitav) ning normitud otsielemendid teoste autorite kohta.

6.2.1.1. Keham kui autor. Kehamit käsitletakse autorina nende teoste puhul, mis on oma olemuselt selle kehami ühise mõtte või tegevuse väljenduseks, või kui pealkirja sõnastusest, arvesse võttes ka teose olemust, selgesti ilmneb, et keham on ühiselt vastutav teose sisu eest. See kehtib ka siis, kui teos on tähistatud kehamit esindava töötaja või ametniku nimega.

¹¹ Raamatukogudes on selleks „Rahvusvahelised bibliograafilise kirjeldamise reeglid” (*International Standard Bibliographic Description*).

6.2.2. Lisaks lülitatakse **bibliokirjesse** normitud otsielemendid nende isikute, perekondade/suguvõsade, kehamite ja käsitlusainete kohta, keda või mida peetakse oluliseks kirjeldatava bibliograafilise ressursi leidmiseks ja identifitseerimiseks.

6.2.3. Normikirjesse lülitatakse otsielementidena olemi normitud nimevorm, samuti nime variantvormid.

6.2.4. Täiendavate otsielementidena võib lisada seotud olemite nimesid.

6.3. Normitud otsielemendid

Olemi nime normitud otsielement jäädvustatakse normikirjes koos olemi identifikaatorite ja nime variantvormidega. Normitud otsielementi saab kasutada vaikimisi kuvatava vormina.

6.3.1. Normitud otsielemendid tuleb koostada vastavalt standardile.

6.3.2. Normitud otsielementide keel ja kirjasüsteem

6.3.2.1. Kui nimi esineb mitmes keeles ja/või kirjasüsteemis, eelistatakse nime normitud otsielemendi määramisel teose originaalkeeles ja -kirjasüsteemis avaldatud kehastustes leiduvat informatsiooni.

6.3.2.1.1. Kui originaalkeelt või -kirjasüsteemi kataloogis tavaliselt ei kasutata, võib normitud otsielement põhineda vormidel, mis leiduvad kataloogikasutajate jaoks sobivaimas keeles ja kirjasüsteemis avaldatud kehastustes või teatmeallikates.

6.3.2.1.2. Kui vähegi võimalik, tuleb luua võimalus otsinguks originaalkeeles ja -kirjasüsteemis. Seda saab teha kontrollitava otsielemendi (normitud nimevormi või nime variantvormi) kaudu.

6.3.2.2. Vältimatuks translitereerimiseks tuleb kasutada rahvusvahelisi standardeid.

6.3.3. Normitud otsielemendi valik

Olemi normitud otsielemendina eelistatakse nime, mis identifitseerib olemit järjepidevalt – kas nimi, mis ülekaalukalt esineb kehastustes, või kataloogikasutajatele sobiv teatmeallikates leiduv üldtuntud nimi, nt leppenimi.

6.3.3.1. Normitud otsielemendi valik isiku, perekonna/suguvõsa ja kehami jaoks

Kui isik, perekond/suguvõsa või keham kasutab erinevaid nimesid või erinevaid nimevorme, tuleb normitud otsielemendi aluseks valida üks nimi või üks nimevorm iga eristuva identiteedi jaoks.

6.3.3.1.1. Kui kehastruktes ja/või teatmeallikates leidub erinevaid nimevorme ja varieerumine ei piirdu ühe ja sama nime eri esitusviisiga (nt täisvorm ja lühivorm), antakse eelistus:

6.3.3.1.1.1. üldtuntud või leppenimele (mitte ametlikule nimele), kui selline on näidatud

6.3.3.1.1.2. ametlikule nimele, kui üldtuntud või leppenime ei ole näidatud.

6.3.3.1.2 Kui kehamil on olnud aja jooksul erinevaid nimesid, mida ei saa pidada ühe ja sama nime väikeste erinevustega variantideks, vaadeldakse iga olulise nimemuutusega tekkinud olemit uue olemina. Vastavate olemitte normandmed lingitakse, sidudes tavaliselt omavahel kehami varasemad ja hilisemad normitud nimevormid.

6.3.3.2. Normitud otsielemendi valik teose ja väljenduse jaoks

Kui teos on tuntud erinevate pealkirjade all, valitakse teose/väljenduse normitud otsielemendi aluseks üks pealkiri.

6.3.4. Nime vorm normitud otsielemendi jaoks

6.3.4.1. Isikunimede vorm

Kui isikunimi koosneb mitmest sõnast, valitakse normitud otsielemendi algussõna selle maa ja keele tava järgi, millega isik on kõige enam seotud. Otsustuste aluseks on kehastruktes ja teatmeallikad.

6.3.4.2. Perekondade / suguvõsade nimede vorm

Kui perekonna/suguvõsa nimi koosneb mitmest sõnast, valitakse normitud otsielemendi algussõna selle maa ja keele tava järgi, millega perekond/suguvõsa on kõige enam seotud. Otsustuste aluseks on kehastruktes ja teatmeallikad.

6.3.4.3. Kehaminimede vorm

Normitud otsielemendina esitatakse kehami nimi kehastruktes ja/või teatmeallikates antud kujul otsejärjestuses, välja arvatud erandid:

6.3.4.3.1. Kui keham on mingi võimkonna osa või territoriaalne võimu- või valitsusasutus, peab normitud otsielement sisaldama vastava territooriumi sel ajal kasutatavat nimevormi kataloogikasutajate jaoks sobivaimas keeles ja kirjasüsteemis.

6.3.4.3.2. Kui kehami nimes ilmneb alluvussuhe või alluvusfunktsioon või kui nimi üksi pole küllaldane alluva kehami identifitseerimiseks, peab normitud otsielement algama kõrgemalseisva kehami nimega.

6.3.4.4. Teoste / väljenduste nimede vorm

Teose, väljenduse, kehtastuse või eksemplari normitud otsielemendiks võib olla eraldiseisev pealkiri või pealkiri koos normitud otsielemendiga teose autori(te) jaoks.

6.3.4.5. Nimede eristamine

Et eristada olemit teistest samanimelistest olemistest, tuleb vajadusel lisada olemit normitud otsielemendile täiendavaid eristavaid tunnuseid. Soovi korral võib need täiendavad tunnused lisada ka nimevariantidele.

6.4. Nimevariandid ja nime variantvormid

Vaatamata sellele, milline nimi on valitud normitud otsielemendiks, tuleb kontrollitud juurdepääsu võimaldada ka nimevariantidele ja nime variantvormidele.

7. Otsivõimaluste alused

7.1. Otsing

Otsielemendid on biblio- ja normikirjete elemendid, mis võimaldavad 1) usaldusväärset kätte leida biblio- ja normikirjeid ning nendega seotud bibliograafilisi ressursse ja 2) piirata otsitulemust.

7.1.1. Otsinguviisid

Nimed, pealkirjad ja käsitusained peavad olema otsitavad ja leitavad kõigi raamatukogukataloogis või bibliograafilises andmekogus pakutavate otsinguviiside abil, nt täielike nimevormide, võtmesõnade, fraaside, kärpimise, identifikaatorite jms abil.

7.1.2. Kohustuslikud otsielemendid on need, mis põhinevad biblio- või normikirjes esineva olemit peamistel atribuutidel ja seostel.

7.1.2.1. Bibliokirje kohustuslikud otsielemendid on:

- normitud otsielement teose autori nime jaoks või esimesena mainitud autori nime jaoks, kui on mainitud rohkem kui üks autor
- normitud otsielement teose / väljenduse jaoks (võib sisaldada normitud otsielementi autori jaoks)
- kehtastuse põhipealkiri või tingpealkiri
- kehtastuse ilmumis- või väljalaskeaasta(d)
- märksõnad ja/või liigiindeksid teose jaoks
- kirjeldatava olemit standardnumbrid, identifikaatorid ja võtmepealkirjad.

7.1.2.2. Normikirje kohustuslikud otsielemendid on:

- olemit normitud nimi või pealkiri
- olemit identifikaatorid
- olemit nime või pealkirja nimevariandid ja nime variantvormid.

7.1.3. Täiendavad otsielemendid

Biblio- ja normikirjete teistel kirjealadel leiduvad atribuudid võivad olla valikulisteks otsielementideks või otsitulemuste filtreerimis- ja piiramisvahenditeks.

7.1.3.1. Sellisteks atribuutideks **bibliokirjes** on muuhulgas:

- pärast esimest autorit mainitud teiste autorite nimed
- teistes rollides kui autor esinevate isikute, perekondade/suguvõsade ja kehamite nimed, nt esitajad
- variantpealkirjad, nt rööppealkirjad, päistiitlid
- normitud otsielemendid seeriapealkirjade jaoks
- bibliokirje identifikaatorid
- kehasuses realiseerunud väljenduse keel
- ilmumiskoht
- sisu tüüp
- kandja tüüp.

7.1.3.2. Sellisteks atribuutideks **normikirjes** on muuhulgas:

- seotud olemite nimed või pealkirjad
- normikirje identifikaatorid.

7.2. Otsitulemus

Kui otsingu tulemusena leitakse palju ühe ja sama otsielemendiga kirjeid, tuleb kirjed kuvada kataloogikasutajale sobivas loogilises järjestuses, eelistatavalt otsielemendi keelele ja kirjasüsteemile vastava standardi järgi.

RAHVUSVAHELISTE KATALOOGIMISPÕHIMÕTETE (ICP) SÕNASTIK

Sõnastik sisaldab rahvusvaheliste kataloogimispõhimõtete deklaratsioonis kasutatud erialatermineid. Lõpus on loetletud „Pariisi printsiipides“ ja mujal vanemates kataloogimisreeglites leiduvad terminid, mida IME ICC osavõtjad ei pidanud vajalikuks ICP-s enam kasutada.

LT = laiem termin; KT = kitsam termin; ST = seotud termin

atribuut (*attribute*) – olemit iseloomustav tunnus. Atribuut võib olla olemile loomuomane või väljastpoolt omistatud .

[Allikas: FRBR]

autor (*creator*) – teose intellektuaalse või kunstilise sisu eest vastutav isik, perekond / suguvõsa või keham

[Allikas: IME ICC]

Vaata ka **tegija** [LT]

bibliograafiline ressurss (*bibliographic resource*) – raamatukogus vms kogudes paiknev olem, mis koosneb intellektuaalse või kunstiloomingu tulemustest. FRBR mudelis on bibliograafilisteks ressurssideks 1. rühma olemid: teos, väljendus, kehastus ja eksemplar.

[Allikas: IME ICC]

bibliograafiline universum (*bibliographic universe*) – raamatukogude, arhiivide, muuseumide ja muude infoasutustega seotud valdkond

[Allikas: IME ICC]

bibliograafiliselt oluline (*bibliographically significant*) – olemit, atribuudi või seose kvaliteet, millel on bibliograafiliste ressursside kontekstis eriline tähendus või väärtus

[Allikas: IME ICC]

bibliokirje (*bibliographic description 1, bibliographic record 2*) –

1) biblioandmete kogum, mis identifitseerib bibliograafilist ressursi

[Allikas: ISBD, kohandatud]

Vaata ka **nominaalkataloogimine** [ST]

2) andmeelementide kogum, mis kirjeldab bibliograafilist ressursi, võimaldab sellele juurdepääsu ning identifitseerib vastavad teosed ja väljendused

[Allikas: IME ICC]

eelisnimi (*preferred name*) – reeglite või standardite järgi valitud olemit nimi, mis on võetud olemit normitud otsielemendi koostamise aluseks

[Allikas: IME ICC]

Vaata ka **leppenimi** [ST], **nimi** [LT], **normitud nimevorm** [ST], **normitud otsielement** [ST]

eksemplar (*item*) – kehastuse üksikjuht

[Allikas: FRAD, FRBR]

identifikaator (*identifier*) – olemiga seostatud number, kood, sõna, fraas, logo, deviis vms, mis eristab seda olemit teistest olemitest selle ala piires, kus identifikaator on omistatud

[Allikas: FRAD]

isik (*person*) – indiviid või indiviidile või rühmale kinnistunud või omaks võetud identiteet

[Allikas: FRBR kohandus FRADis, IME ICC kohandus]

kandja tüüp (*carrier type*) – nimetus, mis väljendab salvestusvahendi vormi ja kandja ümbrist koos vahendusseadme liigiga, mida on vaja ressursi sisu vaatamiseks, mängimiseks, käitamiseks jne. Kandja tüüp väljendab kehastuse atribuute.

[Allikas: Glossary for RDA Jan. 2008, kohandatud]

keham (*corporate body*) – organisatsioon või isikute või organisatsioonide rühm, millel on identifitseeriv nimi ja mis tegutseb või võib tegutseda tervikuna

[Allikas: FRAD, FRBR, kohandatud]

kehastus (*manifestation*) – teose väljenduse materiaalne realisatsioon

[Allikas: FRAD, FRBR]

Kehastus võib hõlmata teoste kogumikku, üksikteost või teose osa. Kehastus võib ilmuda ühe või mitme füüsilise üksusena.

[Allikas: IME ICC]

kogu (*collection 2*) – bibliograafiliste ressursside reaalne või virtuaalne kogum, mille on loonud või mida hoiab mingi asutus

[Allikas: IME ICC]

kogumik (*collection 1*) – mitme koos avaldatud teose või teoseosa reaalne või virtuaalne kogum

[Allikas: IME ICC]

koht (*place*) – maa-ala või paik

[Allikas: FRBR]

kohustuslik otsielement (*essential access point*) – biblio- või normikirjes esineva olemi peamisel atribuudil või seosel põhinev otsielement, mis kindlustab selle kirje kätteleidmise ja identifitseerimise

[Allikas: IME ICC]

Vaata ka **otsielement** [LT], **täiendav otsielement** [ST]

kontrollitav otsielement (*controlled access point*) – normikirjes jäädvustatud otsielement

[Allikas: GARR, kohandatud]

Kontrollitavateks otsielementideks on nii normitud nimevormid kui ka variantvormidena tähistatud vormid. Need võivad:

- põhineda isiku-, perekonna-/suguvõsa- ja kehaminimedel

- põhineda teoste, väljenduste, kehastuste ja eksemplaride nimedel (st pealkirjadel)
 - olla kahe nime kombinatsioonid, nagu autor/pealkiri tüüpi otsielemendid, mille puhul teost esindab autori nimi koos teose pealkirjaga
 - põhineda sündmusi, objekte, mõisteid ja kohti tähistavatel terminitel
 - põhineda identifikaatoritel, nt standardnumbrid, liigiindeksid jms.
- Nimele võib olla lisatud muid elemente, nt aastaarve, et eristada ühesuguste või sarnaste nimedega olemeid.
[Allikas: FRAD – mudelis keskendutakse nimedele ja terminitele, mida kontrollitakse normandmefailides.]

Vaata ka **mittekontrollitav otsielement** [ST], **nime variantvorm** [KT], **nimi** [ST], **normitud otsielement** [KT], **otsielement** [LT],

leppenimi (*conventional name*) – ametlikust nimest erinev nimi, mille järgi keham, koht või asi on tuntuks saanud
[Allikas: AACR2 Revision 2002 Glossary, kohandatud]

mittekontrollitav otsielement (*uncontrolled access point*) – otsielement, mida ei kontrollita normikirje abil
[Allikas: IME ICC]

Vaata ka **kontrollitav otsielement** [ST], **otsielement** [LT]

mõiste (*concept*) – abstraktse mõtlemise üksus
[Allikas: FRAD (seoses märksõnadega), FRBR]

nimevariant (*variant form of name*) – nime vorm, mis ei ole valitud olemi normitud otsielemendiks. Seda saab kasutada normikirje kätteleidmiseks või lingina normitud otsielemendile.
[Allikas: IME ICC]

Vaata ka **kontrollitav otsielement** [LT], **leppenimi** [ST], **nimi** [LT], **normitud nimevorm** [ST], **normitud otsielement** [ST], **otsielement** [LT]

nimi (*name*) – tähed, numbrid ja/või sõna(d), mille järgi olemit teatakse. Hõlmab isikuid, perekondi/suguvõsasi, kehameid tähistavaid sõnu/tähti; hõlmab mõisteid, objekte, sündmusi ja kohti tähistavaid termineid; hõlmab teosele, väljendusele, kehastusele või eksemplarile antud pealkirju. Nimel põhineb otsielement.
[Allikas: FRBR, kohandatud FRADis]

Vaata ka **eelisnimi** [KT], **kontrollitav otsielement** [ST], **leppenimi** [KT], **nime variantvorm** [KT], **normitud nimevorm** [KT], **otsielement** [ST]

nominaalkataloogimine (*descriptive cataloguing*) – kataloogimise osa, mille käigus esitatakse kirjeldavad andmed ja sisukirjeldusse mittepuutuvad otsielemendid
[Allikas: IME ICC]

Vaata ka **bibliokirje** [ST], **reaalkataloogimine** [ST]

normikirje (*authority record*) – andmeelementide kogum, mis identifitseerib olemi ja võimaldab juurdepääsu selle olemi normitud otsielemendile või selle olemi ükskõik millise otsielemendi kuvamise

[Allikas: IME ICC]

normitud otsielement (*authorized access point*) – olemi eelistatud kontrollitav otsielement, mis on kehtestatud ja koostatud vastavalt reeglitele või standarditele

[Allikas: IME ICC]

Vaata ka **eelisnimi** [ST], **kontrollitav otsielement** [LT], **nime variantvorm** [ST], **normitud nimevorm** [ST], **otsielement** [LT]

normitud nimevorm (*authorized form of name*) – olemi normitud otsielemendiks valitud nimevorm

Vaata ka **eelisnimi** [ST], **leppenimi** [ST], **nime variantvorm** [ST], **nimi** [LT], **normitud otsielement** [ST]

objekt (*object*) – materiaalne asi

[Allikas: FRBR]

olem (*entity*) – miski, millel on terviklik ja iseseisev olemus; miski, mis eksisteerib sõltumatult ja eraldiseisvana; abstraktsioon, ideaalmõiste, mõtteline või transtsendentaalne objekt

[Allikas: Webster's 3rd]

Olemite tüübid FRBRis ja FRADis on intellektuaalse või kunstiloomingu tulemused (teos, väljendus, kehastus ja eksemplar); tegijad (isikud, perekonnad/suguvõsad, kehamid), kes on vastutavad intellektuaalse või kunstilise sisu loomise eest, sisu tootmise ja levitamise eest füüsilises vormis ja toote säilitamise eest; ning teose käsitusaine (teos, väljendus, kehastus, eksemplar, isik, perekond/suguvõsa, keham, mõiste, objekt, sündmus, koht)

[Allikas: IME ICC]

otsielement (*access point*) – nimi, termin, kood vms, mille järgi saab biblio- või normandmeid leida ja identifitseerida

[Allikas: GARR, kohandatud FRADis ja IME ICC poolt]

Vaata ka **kohustuslik otsielement** [KT], **kontrollitav otsielement** [KT], **mittekontrollitav otsielement** [KT], **nime variantvorm** [KT], **nimi** [ST], **normitud otsielement** [KT], **täiendav otsielement** [KT]

perekond/suguvõsa (*family*) – isikud, kes on omavahel seotud sünni, abielu, lapsendamise või muu õigusliku aluse kaudu või esitlevad ennast perekonnana muul alusel

[Allikas: FRAD, kohandatud IME ICC poolt]

reaalkataloogimine (*subject cataloguing*) – kataloogimise osa, mille käigus esitatakse märksõnad ja/või liigiindeksid

[Allikas: IME ICC]

Vaata ka **nominaalkataloogimine** [ST]

seos (*relationship*) – olemite või nende esinemisjuhtude vaheline eriomane kokkukuuluvus

[Allikas: aluseks FRBR]

sisu tüüp (*content type*) – nimetus, mis väljendab kommunikatsiooni põhivormi, milles sisu on väljendatud, ning inimmeelt, mille abil seda vastu võetakse. Kandja tüüp väljendab teose ja väljenduse atribuute.

[Allikas: Glossary for RDA Jan. 2008, kohandatud]

sündmus (*event*) – tegevus või juhtum

[Allikas: FRAD (sündmust, mida ei saa pidada kehamiks, tuleb vaadelda käsitlusainena), FRBR]

tegija (*agent*) – isik (autor, kirjastaja, skulptor, toimetaja, dirigent, helilooja jne), rühm (perekond, organisatsioon, ettevõtte, raamatukogu, orkester, riik, liit jne) või automaat (meteoroloogainstrument, translaatorprogramm jne), millel on oma osa ressursi elutsüklis

[Allikas: DCMI Agents Working Group, kohandatud tööversioon]

Vaata ka **autor** [KT]

teos (*work*) – piiritletud intellektuaalne või kunstilooming (st loomingu sisu)

[Allikas: FRAD, FRBR, kohandatud IME ICC poolt]

täiendav otsielement (*additional access point*) – kohustuslikele otsielementidele lisatud valikuline otsielement biblio- ja normandmete tõhusamaks kätteleidmiseks

[Allikas: IME ICC]

Vaata ka **kohustuslik otsielement** [ST], **otsielement** [LT]

võtmepealkiri (*key-title*) – ISSN Võrgu poolt antud ja ISSNiga lahutamatu seotud ainuomane pidevväljaande nimi. Võtmepealkiri võib olla samane põhipealkirjaga; ainuomasuse tagamiseks võib olla lisatud täpsustavaid elemente nagu väljaandja nimi, ilmumiskoht ja editsiooniandmed.

[Allikas: ISBD]

väljendus (*expression*) – teose intellektuaalne või kunstiline realisatsioon

[Allikas: FRAD, FRBR]

Allikad

AACR2 – *Anglo-American cataloguing rules*. – 2nd edition, 2002 revision. – Ottawa: Canadian Library Association; London: Chartered Institute of Library and Information Professionals; Chicago: American Library Association, 2002-2005.

DCMI Agents Working Group – Dublin Core Metadata Initiative, Agents Working Group. Veebileht, 2003 (töödokumendi definitsioonid):

<http://dublincore.org/groups/agents/>. Lõppraport aadressil:

<http://dublincore.org/documents/dcmi-terms#classes-Agent>.

- FRAD** – *Functional requirements for authority data: a conceptual model – final report, 2008.*
- FRBR** – *Functional requirements for bibliographic records: final report.* – Munich : Saur, 1998. (IFLA UBCIM publications new series; v. 19). Kättesaadav IFLA veebisaidil: <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/> (sept. 1997, täienduste ja parandustega kuni veebr. 2008)
- GARR** – *Guidelines for authority records and references.* 2nd ed., rev. – Munich : Saur, 2001. (IFLA UBCIM publications new series; v. 23). Kättesaadav IFLA veebisaidil: <http://www.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf>
- IME ICC** – IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code (1st-5th : 2003-2007), osalejate soovitusud
- ISBD** – *International standard bibliographic description (ISBD): preliminary consolidated edition.* – Munich: Saur, 2007. (IFLA series on bibliographic control; v. 31) Kättesaadav IFLA veebisaidil: http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBD_consolidated_2007.pdf
- RDA** – *RDA: Resource description and access. Glossary draft.* 5JSC/Chair/11Rev (Jan. 2008, Table1) Kättesaadav: <http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/rda.html#drafts>
- Webster's 3rd** – Webster's third new international dictionary. – Springfield, Mass. : Merriam, 1976.

Varem käibel olnud terminid, mida selles dokumendis enam ei kasutata

bibliograafiaüksus **vaata kehastus**

pealdis **vaata kontrollitav otsielement, normitud otsielement**

viide **vaata nime variantvorm**

ühtluspealkiri **vaata nimi, normitud nimevorm, normitud otsielement**

IME ICC resolutsioon 2008

IME ICC osavõtjad otsustavad

- teha vajalikud toimetusalikud parandused IME ICC poolt heaks kiidetud tekstidesse
- levitada teksti kataloogimisreeglite koostajate ja IFLA organisatsioonide seas ning eriala-ajakirjanduses
- toimetada ja avaldada „Rahvusvaheliste kataloogimispõhimõtete deklaratsioon“ ja sõnastik vabalt kättesaadavana veebis
- tagada töö jätkumine muudatustega, kui valmivad FRAD ja FRSAR ning täiustuvad kataloogiandmete mudelid ja skeemid
- säilitada IME ICC dokumentatsioon ning levitada informatsiooni IME ICC käigu ja tulemuste kohta.

Soovitame, et IFLA kataloogimise sektsioon võtaks vastutuse tekstide korrashoidmise eest enda peale ja vaataks need ligikaudu iga viie aasta järel läbi, vajadusel ajakohastades neid koostöös laiema infokogukonnaga.

*Tõlkinud Sirje Nilbe, Eesti Rahvusraamatukogu
Läbi arutatud ELNET Konsortsiumi kataloogimise ja nimenormandmete
töörühmas ning Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu terminoloogiatoimkonnas*